

Functies van plannen

Wie faalt in zijn planning, plant om te falen. Dat geldt zowel in het dagelijks leven als in de klas. Plannen heeft een positieve impact op uiteenlopende aspecten van het onderwijs en kan jou als leerkracht veel voordelen opleveren. Het creëert bijvoorbeeld overzicht en helpt je door de jaren heen een uitgebreid repertoire met praktische, succesvolle strategieën op te bouwen waar je steeds weer uit kunt putten. Plannen heeft een aantal belangrijke functies:

1. *Wie plant, creëert overzicht.* Een plan scheidt een overzichtelijk beeld van een specifieke les of het complete jaar. Wanneer je weet waar je naar toe werkt, ben je beter in staat om materialen, hulpmiddelen en activiteiten te ontwikkelen die je les zullen verrijken.

Veel ervaren leerkrachten pakken er aan het begin van het schooljaar een agenda bij en verdelen de lesstof over het complete jaar. Een goed overzicht van wat er binnen specifieke tijdskeuren moet worden bereikt, levert belangrijke handvatten voor de te geven lessen. Ervaren leerkrachten houden in hun planning ook rekening met vakanties, vastgelegde toetsperiodes, bezoeken van de inspectie voor onderwijs en andere belangrijke data die van invloed kunnen zijn op de tijd die daadwerkelijk beschikbaar is voor onderwijs. Een goed overzicht van dit soort onderbrekingen stelt je in staat je lessen er omheen te plannen of ze in je onderwijs te integreren.

2. *Wie plant, schept de perfecte basis voor een goed klassenmanagement en een geslaagde les.* Een goede planning creëert structuur, zowel voor de leerkracht als de leerling. Structuur is van essentieel belang voor een goed klassenmanagement en het handhaven van de orde in de klas (Evertson & Harris, 1999). Wanneer een leerkracht voor zichzelf duidelijk heeft wat er nog komen gaat, heeft dit een positieve impact op de leerlingen. Leren gaat namelijk beter in een gestructureerde leeromgeving. Leerlingen raken de draad kwijt wanneer je van de ene naar de andere activiteit springt zonder dat er een duidelijke structuur is en je een duidelijk doel voor ogen hebt. Dit leidt tot onderbrekingen, waardevolle lestijd gaat verloren en leerlingen worden onrustig doordat ze steeds moeten wachten totdat de les weer wordt opgepakt.

Ervaren leerkrachten geven aan dat ze een significant verschil opmerken in de effectiviteit van hun lessen wanneer ze deze niet vooraf hebben gepland. Door effectief te plannen, verminder je de kans op onderbrekingen. Een effectieve planning zorgt ervoor dat de instructies en activiteiten tijdens en tussen de lessen goed op elkaar aansluiten en daardoor soepel verlopen. Structuur en doelgerichtheid betekent echter niet dat er geen ruimte is voor flexibiliteit. Het is namelijk eenvoudiger om een plan aan te passen aan de leerbehoeften van leerlingen wanneer je ook daadwerkelijk een plan hebt.

3. *Wie plant, maakt leren relevant.* Onderzoek naar de effectiviteit van onderwijs ondersteunt de gedachte dat relevantie een belangrijke rol speelt (Freiberg, 1999). Leerkrachten die goed nadenken over de redenen voor specifieke lesactiviteiten en hun verwachtingen met betrekking tot leren en gedrag helder naar hun leerlingen communiceren, bieden hun leerlingen meer leeransen en nemen eventuele angst en onzekerheid bij ze weg. Onder 'oefenen' vind je een voorbeeld van een weekplan.
4. *Wie plant, zorgt voor een passende volgorde en het juiste tempo.* De meeste tekstboeken, werkboeken of leerplannen geven een richtlijn voor de volgorde waarin de lesstof kan worden aangeboden. Het is belangrijk dat leerkrachten deze materialen aan het begin van de les of het schooljaar doornemen en zelf bepalen of de volgorde geschikt is voor hun leerlingen en welke verrijkende activiteiten ze eventueel aan het tekstmateriaal kunnen toevoegen. Plannen stelt je in staat een specifiek onderdeel goed te laten aansluiten op de vorige of volgende les. Pas wanneer je de informatie over de lesstof hebt doorgenomen, kun je beslissingen nemen over de volgorde waarin je de lesstof per dag, week of maand gaat behandelen.
5. *Wie plant, is in staat de les aan de praktijk te koppelen.* Zonder planning is het erg lastig om leermomenten te creëren waarbij een goede koppeling bestaat tussen school, thuis en de gemeenschap. Wanneer je weet wat er, in ieder geval in grote lijnen, over twee of drie maanden op de planning staat, kun je plaatselijke evenementen en interessante activiteiten moeiteloos in je les integreren. Voor tentoonstellingen, gastsprekers of speciale optredens van lokale artiesten moet vaak enkele weken of zelfs maanden van tevoren worden gereserveerd. Wie niet zo ver vooruit plant, zal veel van deze mooie kansen aan zich voorbij zien gaan.

Lesgeven is veel meer dan alleen de informatie uit het tekstboek overbrengen naar de leerling. Wanneer leerkrachten hun lessen willen verrijken, moeten ze verder kijken dan de grenzen van hun klaslokaal.

6. *Wie plant, verkleint de impact van onderbrekingen.* Zowel in het basis- als middelbaar onderwijs vinden er tijdens een standaard les van vijftig minuten ruim driehonderd interacties tussen leerkracht en leerling plaats. Tel hierbij de onderbrekingen op door omroepen via de luidsprekers, bezoekers aan de deur of leerlingen die te laat de les binnenkomen, en het is overduidelijk dat het klaslokaal een drukke plaats is. Een goede planning zorgt ervoor dat je niet tot het laatste moment hoeft te wachten met het organiseren van benodigde materialen. Onvoorziene onderbrekingen

van de les zijn nog altijd onhandig, maar zonder planning zouden ze een veel grotere impact hebben op de tijd die overblijft voor onderwijs. Leerkrachten die hun lessen van tevoren plannen, geven aan tijdens de les minder last te hebben van alledaagse onderbrekingen.

7. *Wie plant, gaat efficiënt om met zijn tijd.* Tijd is voor iedere leerkracht een cruciale hulpbron. En net als bij iedere hulpbron zit verspilling in een klein hoekje. Er gaat veel waardevolle tijd verloren wanneer materialen niet goed zijn voorbereid, hulpmiddelen niet zijn getest, leerlingen niet weten wat er volgt en de leerkracht geen duidelijk plan heeft voor een specifieke les of de complete dag. Plannen stelt je in staat de beschikbare tijd optimaal over de activiteiten en lessen voor die dag te verdelen.

In veel lesplannen is ruimte om aan te geven hoeveel tijd een specifieke activiteit in beslag neemt. Beginnende leerkrachten varen in veel gevallen wel bij een getimed lesplan, terwijl leerkrachten met meer ervaring dit meestal uit de losse pols zullen doen of enkel een paar korte aantekeningen zullen maken over de tijd die ze voor bepaalde activiteiten nodig denken te hebben.

8. *Wie plant, maakt het succes van leerlingen beter meetbaar en reteaching effectiever.* Tussen alle lesactiviteiten door verlies je gemakkelijk de voortgang van je leerlingen uit het oog. Het is daarom belangrijk dat je van tevoren bepaalt welke resultaten bij een specifiek onderdeel moeten zijn bereikt voordat je verdergaat met de volgende activiteit. Wanneer je dit doet, heb je als leerkracht een beter inzicht in het succes van je leerlingen en de effectiviteit van je les.

Bijvoorbeeld: voor leerlingen in groep drie is een score van 95 procent goed bij optellen een redelijke verwachting. Verdergaan met aftrekken voordat leerlingen het optellen onder de knie hebben, kan zowel voor de leerlingen als hun toekomstige leerkrachten voor serieuze problemen zorgen.

9. *Wie plant, kan variatie aanbrengen in zijn lessen.* Je repertoire uitbreiden met nieuwe strategieën vergt veel tijd en inspanning. Doorgewinterde leerkrachten merken op dat er aan het invoeren van nieuwe onderwijsstrategieën veel haken en ogen zitten. Plannen is van doorslaggevend belang als je je nieuwe strategieën eigen wilt maken. Wanneer je nieuwe onderwijsstrategieën, zoals coöperatief leren of peer tutoring, met succes wilt inzetten, heb je in eerste instantie meer planning en voorbereidingstijd nodig. Zonder een gedegen planning wordt het ook lastiger om de leerervaring te verrijken met complexere leselementen waarvoor bijvoorbeeld audiovisuele hulpmiddelen, optredens van gastsprekers of interactief lesmateriaal benodigd zijn.

Het volgende voorbeeld onderstreept het belang van een gedegen planning bij het invoeren van nieuwe lesactiviteiten. De lerares behandelt met haar klas het thema milieu en de les waarover ze in het Snapshot spreekt, gaat over de effecten die onze samenleving heeft op de leefgebieden van dieren. Ze heeft voor haar leerlingen een soort rollenspel bedacht met als titel 'Leven in het wild: een kansspel'. In het spel komen specifieke problemen aan bod waar dieren in het wild mee worden geconfronteerd. Elke leerling pakt een kaart met daarop een soort dier. Dat is het dier dat hij of zij tijdens het spel speelt (bijvoorbeeld: hert, konijn of wasbeer). Doel van het spel is ervoor te zorgen dat het dier en zijn leefgebied aan het eind van het spel de vele uitdagingen die wij als samenleving voor ze creëren, hebben overleefd. In het voorbeeld vertelt de lerares over de ontwikkeling van het spel en haar gedachten over het planningsproces.

Het is ook zeer belangrijk om de wisselingen tussen de verschillende strategieën en activiteiten op te nemen in je planning. Hoe snel je wisselt, hangt af van de leeftijd van de leerlingen – voor vijfjarigen bijvoorbeeld iedere vijf tot tien minuten, voor zeventienjarigen is iedere twintig tot dertig minuten meer geschikt.

10. *Wie plant, kan dieper op de stof ingaan.* De meeste leerkrachten stellen in de les veelal vragen van lagere orde, vragen naar feiten (bijvoorbeeld: wie was de eerste president van de Verenigde Staten?) (Dillon, 1984; Wilen, 2001). Als je wilt dat je leerlingen dieper over de stof nadenken, zul je vragen van een hogere orde moeten stellen, vragen die dieper op de stof ingaan (bijvoorbeeld: 'Hoe zou jij je voelen als je een hert was in "Leven in het wild: een kansspel"?'). Wanneer je dit soort vragen in je les wilt integreren, is daar enige voorbereiding voor nodig. Door de vragen voorafgaand aan de les op te schrijven (op kaartjes of een vel papier) en in je lesplan te integreren, loop je minder risico dat belangrijke vragen tijdens de les worden overgeslagen.
11. *Wie plant, beschikt altijd over voldoende lesmateriaal.* Plannen voor volgend jaar begint nu. Noteer het direct als je tijdens een les materiaal tekort kwam, zodat je hier de volgende keer niet weer tegenaan loopt. De meeste scholen verzamelen materiaal aanvragen in het voorjaar en plaatsen bestellingen in de zomer. Als je op de hoogte bent van het aanvraagstelsel van jouw school en dus weet voor wanneer je nieuw materiaal moet aanvragen, vermijd je de teleurstellingen waarmee veel leerkrachten te maken krijgen die niet al tijdens het lopende schooljaar een lijst hebben aangelegd met het benodigde lesmateriaal voor volgend jaar.

12. *Wie plant, helpt invalkrachten.* Je harde werk om orde en structuur in je les te brengen, kan een flinke deuk oplopen als een invalkracht geen lesplan heeft dat hij of zij kan volgen. Als de school geen specifieke richtlijn heeft voor invalkrachten, moet de leerkracht zelf zorgen voor een gedetailleerd lesplan.
13. *Wie plant, beschikt over belangrijke documentatie.* We leven in een bureaucratische samenleving waarin regels een belangrijke rol spelen. Leerkrachten moeten documentatie overleggen op basis waarvan hun onderwijs kan worden geëvalueerd en aansprakelijkheidsrisico's kunnen worden ingeperkt. De meeste scholen vragen hun leerkrachten een planning te maken voor hun lessen. Sommige directeuren vragen leerkrachten iedere week een overzicht per dag over te leggen. En ook inspecteurs ontvangen graag een lesplan voorafgaand aan hun bezoek.
14. *Wie plant, bouwt een repertoire aan onderwijsstrategieën op.* Door te plannen, kun je voortbouwen op eerdere ervaringen, door deze te evalueren, elementen die niet effectief waren aan te passen en effectieve elementen opnieuw in je les te integreren. Een onderwijsexpert word je niet door jaar in jaar uit hetzelfde te doen. Het is de bedoeling dat je een repertoire aan algemene en specifieke onderwijsstrategieën opbouwt waar je in uiteenlopende situaties uit kunt putten.

© Nederlands Centrum Onderwijs & Jeugdzorg NCOJ 2016